

עודכן ב- 13/10/2008 02:33

מכה ניצחת להשכלה הגבוהה

מאת עמי וולנסקי

חוק ההסדרים לשנת 2009 כלל הצעה לביטול הוועדה העוסקת בתכנון ותקצוב ההשכלה הגבוהה (ות"ת), והעברתה בפועל למשרד החינוך. היוצרות התהפכו והזיכרון קצר עד להדאיג. בשנת 1973 התכנון והתקצוב של ההשכלה הגבוהה הועברו ממשרד החינוך לסמכות ועדה שנבחרה על ידי המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג). שרים וחברי כנסת מכל קצווי הקשת הפוליטית, בהם אלימלך רימלט, אסתר רזיאל-נאור, מנחם בגין, שושנה פרסיץ, יגאל אלון, זאב שרף ורבים אחרים, ביקשו להרחיק את סכנת הפוליטיזציה מהאקדמיה ומהמדע, ולהתרחק מהנעשה "בדמוקרטיה עממיות ובמשטרים טוטליטריים" כדברי רימלט, או בשל "הטבע האימפריאליסטי" של משרד ממשלתי, כדברי שר המשפטים שמשון שפירא.

ההכרעה של הממשלה על הקמת ות"ת התבררה ברבות השנים כהישג מרשים. בראש הוועדה עומד פרופסור בעל שם הבקי בהשכלה הגבוהה בארץ ובעולם, שנבחר לתפקידו לתקופה מוגבלת. לצדו מכהנים בה ארבעה אנשי אקדמיה בכירים, ועוד שני נציגי ציבור.

ות"ת הובילה להכפלת מספר הסטודנטים בעשור האחרון; סייעה להכשרת כוח אדם לענף ההיי-טק; סיפקה את האמצעים להכשרתם של רופאים נוספים, שכל כך חסרים בבתי החולים, ולהכשרת כוח אדם בתחומים חיוניים נוספים; הגדילה את תקציבי המחקר ב-500% ; הקימה קרנות דו-לאומיות למחקר; יצרה שותפויות במחקר ובפיתוח בארץ ובעולם; סייעה בפיתוח תחום הננוטכנולוגיה; עודדה הקמת מכוני מחקר; דחפה את ההשכלה הגבוהה בפריפריה, ותרמה לכך שבשנות ה-90 התרחבה מערכת ההשכלה גבוהה באופן מרשים בכל קנה מידה. עתה מוצע כי בשלל סוגיות אלה יטפלו לא מומחי האקדמיה אלא משרד החינוך.

באופן פרדוקסלי, ככל שות"ת הגיעה להישגים גדולים יותר כן נשחק מעמדה וכורסמה סמכותה. נציגי ציבור בכנסת תבעו להוסיף מוסדות

להשכלה גבוהה, אף שמספרם הגיע ל-64; החירות האקדמית ספגה הצעות חוק לצמצומה; גברו הלחצים להפחתת שכר הלימוד; מוסדות פרטיים דרשו ששכר הלימוד שלהם יתוקצב; מכללות ביקשו לעצמן מעמד של אוניברסיטאות; ומוסדות זרים חדרו למערכת ההשכלה של ישראל ועודדו את תרבות "קיצורי הדרך" להשגת תואר אקדמי.

מול לחצים מצטברים אלה פעלה ות"ת כמעט ללא גיבוי ציבורי ופוליטי. בהעדרו של גיבוי זה באה מכת קיצוץ של כ-20% בתקציבה. פגיעה רעה זו מורגשת כיום בכל תחומי החיים של האקדמיה, וביטוי מובהק לה היא הירידה של 40% ביחס בין מספר אנשי הסגל הבכיר באוניברסיטה למספר הסטודנטים. כיום הוא דומה לזה שבבתי הספר התיכוניים - 25 סטודנטים לכל איש סגל בכיר, לעומת 15 בשנות ה-90.

לפני שמתאהבים בחלופה שהוצעה בחוק ההסדרים, מן הראוי ללמוד מעט על המורכבות הכרוכה בניהול ענייני ההשכלה הגבוהה. זהו תחום בעל רגישויות, סתירות ומורכבויות עצומות. החלטה נטולת פרספקטיווה אחראית עלולה להביא לנזק בל ישוער לעתיד המדע. מה שנדרש הוא שיקום מעמדה של ות"ת ואף שדרוגו. לשם כך חייבת גם הוועדה עצמה ליזום שינויים בקריטריוני התקצוב של המחקר ושל ההוראה, כדי לתמרץ הוראה איכותית ולהעצים את הפעילות המחקרית, להגביר השקיפות בפעילותה, ולהוביל מדיניות לאיתור מקורות מימון נוספים להשכלה הגבוהה.

על הכנסת, הממשלה, מוסדות ההשכלה הגבוהה, ואף המל"ג, שבמסגרתה פועלת הוועדה, להתאחד סביב הות"ת כדי לאפשר את שיקום מעמדה וסמכותה, וגם להחזיר לה את התקציבים שקוצצו. בלא הכרה בכך שעצירת הסחף במעמד ההשכלה הגבוהה מתחיל בשיקום מעמד ות"ת - תמשיך המערכת האקדמית להידרדר במדרון החלקלק.

הכותב הוא פרופ' לחינוך באוניברסיטת תל אביב ומחבר הספר: "אקדמיה בסביבה משתנה - מדיניות ההשכלה הגבוהה של ישראל 1952-2004"